

УДК 811.161.2'243:001.891.5

orcid.org/0000-0002-8479-8851

orcid.org/0000-0002-7659-4007

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА В АСПЕКТІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО ТЕСТУВАННЯ

*Самусенко О.М., канд. філол. наук,
Шевченко М.В., канд. філол. наук (Київ)*

Статтю присвячено проблемі формування єдиної державної системи тестування з української мови як іноземної з метою забезпечення еквівалентності освіти українською мовою відповідно до вимог загальноосвітніх стандартів. У розвідці розглянуто сучасні пошуки методів мовного тестування та оцінювання іномовців, проаналізовано загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, висвітлено проблеми створення і запровадження сертифікаційного тестування з української мови як іноземної, описано роботу з наукового та методичного забезпечення національної системи моніторингу з української мови як іноземної.

Ключові слова: європейські мовні компетенції, рівні володіння мовою, сертифікаційні тести, тестування, українська мова як іноземна.

Самусенко О.М., Шевченко М.В. Украинский язык как иностранный в аспекте лингводидактического тестирования. Стаття посвящена проблеме формирования единой государственной системы тестирования по украинскому языку как иностранному с целью обеспечения эквивалентности образования на украинском языке в соответствии с требованиями стандартов по украинскому языку как иностранному. В работе рассмотрены современные поиски методов тестирования и оценивания инокоммуникантов, проанализированы общеевропейские рекомендации по языковому образованию, освещены проблемы создания и внедрения сертификационного тестирования по украинскому языку как иностранному, описана работа по научному и методическому обеспечению национальной системы мониторинга по украинскому языку как иностранному.

Ключевые слова: европейские языковые компетенции, сертификационные тесты, тестирование, украинский язык как иностранный, уровни владения языком.

Samusenko O., Shevchenko M. Ukrainian as a foreign language in the aspect of linguo-didactic testing. The article is devoted to problems of building a uniform testing system for Ukrainian as a foreign language according to the educational standards. The current problem, on the one hand, is connected with the need for providing conditions for social and prognostic, academic and organizational, legal, personnel, material and financial, technical conditions necessary for creation of a test center and, on the other hand, has to do with scientific and theoretical (linguo-didactical) rationale of the testing system and development of mechanisms of its implementation in practice.

The article presents the ways of development, standardization and approbation of Ukrainian language certification tests. An attempt was made to characterize modern ways of researching testing methods and for assessment of students; to analyze the all-European recommendations on language education in regards to testing; to illustrate problems of development and implementation of certification tests of Ukrainian as a foreign language. Scientific and methodic manuals in teaching languages as foreign ones and testology were used as the study material. The language testing was chosen as a study object; national and international achievements in language testing and expedience of their usage in teaching Ukrainian as foreign language were used as the subject of analysis.

The authors conclude that the unified system of recognizing the proficiency level of Ukrainian as a foreign language should be built with consideration of its usage purpose, skills and abilities in using the language means for implementing certain tactics of verbal behavior in the main areas of verbal activity, and thus the certification tests should contain reading, speaking, listening and writing assignments in accordance with respective requirements. The vocabulary and grammar material can be examined additionally using tests according to the program extent of a proper level. The unified programs and certification tests will allow considering the requirements that follow from the purpose of assuring a certain level of the Ukrainian language proficiency, can increase the learning efficiency and identify the learning process, whereas the academic and methodic work conducted in parallel with the learning process will allow the lingo-didactic professionals to evaluate the materials immediately.

Key words: certification tests, European language competencies, levels of language proficiency, testing, Ukrainian as a foreign language.

Постановка проблеми у загальному вигляді. XXI століття – час активних інтегративних процесів у системі навчання іноземних мов, результатом яких стало проведення єдиної мовної політики у європейському, ширше світовому, освітньому просторі. На сучасному етапі розвитку української мови виникла нагальна потреба

наукового та методичного опису моніторингу якості володіння українською мовою іноземними громадянами. Такий опис стане основою незалежного й об'єктивного контролю сформованості комунікативної компетенції іноземця, незалежно від місця, тривалості і форми вивчення ним української мови. З огляду на важливість тестового контролю у процесі опанування українською мовою, особливого значення набуває формування єдиної державної системи тестування з української мови як іноземної (УМІ), яка буде спрямована на забезпечення еквівалентності рівня володіння українською мовою відповідно до міжнародних вимог. Саме державна система тестування, з одного боку, надасть освітні гарантії для іноземців, котрі мають на меті жити, навчатися чи працювати в Україні, а з іншого, – оптимізує керування процесом навчання УМІ, зробить його прозорим та об'єктивним за змістом та формою.

Реформування й модернізація системи освіти України на сучасному етапі спрямовані на забезпечення її конкурентоспроможності в інформаційному суспільстві та в умовах нових соціально-економічних відносин і на переорієнтацію освітнього процесу на розвиток особистості. У зв'язку з цим на порядок денний виходять питання про засоби й інструментарій таких перетворень і особливої ваги набувають принципи розробки тестів, за допомогою яких визначатимуть загальний рівень володіння іноземними громадянами українською мовою для подальшої освітньої та/чи професійної траєкторії.

Саме тому **актуальність** пропонованої статті, з одного боку, пов'язана з потребою забезпечення соціально-прогностичних, навчально-організаційних, правових, кадрових, матеріально-фінансових, технічних умов, необхідних для створення центру тестування, а з іншого, – науково-теоретичного та лінгводидактичного обґрунтування системи тестування та розроблення механізмів її реалізації у практичному застосуванні.

Основною **метою** статті є розгляд питання розроблення, стандартизації та апробації сертифікаційних тестів з української мови. Досягнення мети залежить від розв'язання таких **завдань**: схарактеризувати сучасні пошуки методів тестування та оцінювання студентів; проаналізувати загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти щодо тестування; висвітлити проблеми створення і запровадження сертифікаційного тестування з української мови

як іноземної. **Матеріалом дослідження** служать науково-методичні розробки у галузі викладання мов як іноземних та тестології. **Об'єктом** дослідження обрано мовне тестування, **предметом** аналізу – вітчизняні та зарубіжні досягнення у мовному тестуванні та доцільність їх використання у викладанні української як іноземної.

Аналіз актуальних досліджень. Тестування як ефективний інструмент моніторингу мовних знань і вмінь визнаний у багатьох країнах світу. Історичні корені тестування сягають ще часів Давньої Греції, Давнього Єгипту та періоду розквіту Китайської імперії, а вперше мовний іспит, що мав на меті об'єктивну фіксацію результатів навчання, провів Джордж Фішер в Англії у 1864 році. На думку А. Кирейцевої, серед праць із тестології двадцятого століття важливе місце посідають дослідження британських науковців, зокрема А. Девіса, присвячені типології тестів з іноземних мов (він поділив усі тести за метою тестування на дослідницькі та практичні, тобто навчальні тести), а також праці Е. Інграма, який вивчав проблему конструювання та шляхи проведення діагностичних тестів і тестів досягнень. Як зауважують тестологи, саме з кінця 60-х років двадцятого століття і до сьогодні теорія та практика тестування спирається на типологію тестів, що була запропонована Аланом Девісом. Британський дослідник виокремив чотири типи тестів з іноземних мов: 1) тести досягнень (achievement tests), що дозволяють оцінити засвоєння змісту певної програми, наприклад, шкільної; 2) тести фактичних знань (proficiency tests), що дають змогу оцінити рівень знань незалежно від програм, підручників, місця, часу та інших складових навчання; 3) прогностичні тести (aptitude tests), що мають на меті з'ясувати здібності до вивчення іноземних мов, за своїм змістом дуже близькі до IQ-тестів та посідають місце між психологічними (кваліметрія людини) та педагогічними, або лінгводидактичними (кваліметрія знань) тестами; 4) діагностичні тести (diagnostic tests), спрямовані на те, щоб зрозуміти не що, як і скільки засвоїв учень, а що учень не засвоїв, і необхідні для корегування навчальної програми або акцентування уваги студентів на їхніх недоліках у навчанні [3: 18–20].

У царині сучасної тестології важливого значення набули поняття «стандартизація» та «сертифікація». Стандартизацію тестів визначають як процедуру створення шкали, стандартів оцінювання,

шаблонів для вимірювання, яка сформується у процесі апробації тестів. Таким чином, близькою до ідеальної стане централізована тестова система з УМІ, що передбачає тестовий контроль за стандартизованими екзаменаційними матеріалами й оцінювання за єдиними вимогами, що мають на меті забезпечити об'єктивізацію тестової процедури. Сертифікаційні мовні тести мають на меті визначити рівень володіння мовою іномовця і засвідчити цей рівень певним документом.

Сучасним центром педагогічного тестування вважають США, де мовному тестуванню надають особливої ваги. Цікавим є той факт, що деякі американські освітні заклади дуже широко трактують поняття високого рівня володіння мовою й оцінюють інтелектуальний та творчий розвиток особистості на цих рівнях. Так, наприклад, в американській системі тестування DLPT (Defense Language Proficiency Tests) для визначення рівня володіння мовою створено спеціальні тести. Зокрема, під час «усного мовленнєвого тесту» студент спілкується з екзаменаторами-тестерами протягом тридцяти хвилин згідно з детально розробленою та добре опрацьованою системою комунікативних завдань. Оцінювання відбувається за одинадцятибальною шкалою: шість основних (від 0 до 5) та п'ять перехідних (від 0+ до 4+), але варто звернути уваги на той факт, що за цією системою до трьох балів оцінюється рівень знань мови (3+ означає вільне володіння мовою), а після – рівень освіти. Останній, п'ятий, рівень засвідчує володіння мовою високоосвіченою людиною, для тесту цього рівня пропонуються теми, пов'язані з проблемами світосприйняття, філософськими, економічними, політичними питаннями, загальнолюдськими цінностями та соціокультурними нормами [4].

Виклад основного матеріалу. Створення і розвиток державної системи тестування з УМІ передбачає її відповідність сучасним інноваційним тенденціям в освіті України, а також вимогам, описаним у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR) [1], які дозволяють прослідковувати кореляцію змісту навчання і його результатів у всіх іноземних мовах.

Система рівнів володіння іноземною мовою за європейськими стандартами CEFR складається з трьох рівнів: А – елементарне володіння (Basic User), В – самостійне володіння (Independent User),

C – компетентне володіння (Proficient User), кожний з яких поділяється на два підрівні (A1, A2, B1, B2, C1, C2). Порівнюючи європейську, російську й українську системи, можна помітити деякі розбіжності у термінології, наприклад, елементарний рівень за російською системою – це A1 («элементарный уровень»), за європейською – A2 (elementary), а A1 – це «beginner», тобто «початківець». Непорозуміння вдалося зняти в українській термінології, де A1 – початковий рівень, а A2 – базовий рівень. З метою уникнення таких розбіжностей «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою» рекомендують використовувати буквену символіку. Для характеристики рівнів володіння мовою розроблена система дескрипторів умінь та їх реалізації в усіх видах мовленнєвої діяльності (читанні, говорінні, аудіюванні та письмі), а кожен із рівнів має опис за принципом «я можу» («I can do»). Також наведено обсяг лексики, необхідний для кожного рівня: європейські стандарти подають лексичний запас у відсотках відносно до останнього рівня. Лексичні мінімуми, необхідні для засвоєння іномовцями на кожному рівні володіння українською мовою, перебувають на стадії укладання.

Програми з мовної підготовки іноземних студентів в українських вищих навчальних закладах відповідають європейським компетенціям володіння іноземною мовою, а також термінам навчання у вищій школі таким чином: рівні A1 (початковий рівень), A2 (базовий рівень) та B1 (I середній рівень) охоплені відповідно першим та другим семестрами підготовчого факультету, рівень B2 (II середній рівень) охоплює рівень бакалавра-філолога, C1 (професійний рівень) – рівень бакалавра-філолога, найвищий рівень – C2 (вільне володіння) – відповідає рівню магістра філології і означає вільне володіння мовою [2; 5; 7]. Як правило, для досягнення початкового рівня необхідно 80–100 академічних годин, базового – 180–200, для наступного рівня вже більше 400 годин. Варто зазначити, що прослідковується така закономірність: у середньому на кожен наступний рівень відводять удвічі більше годин, ніж на попередній. Вказана кількість годин є орієнтовною і може варіюватися залежно від умов навчання, обраної спеціальності та індивідуальних особливостей іномовців.

Процеси європейської інтеграції дедалі більше впливають на освітню сферу життя українського суспільства, тому фахівці провадять активну роботу в межах наукового та методичного забезпечення національної

системи оцінювання якості освіти, розроблення, апробації, стандартизації та використання сертифікаційних тестів з української мови як іноземної. В останні роки викладачі та методисти вищих навчальних закладів України доклали багато зусиль, щоб заповнити лауну в методиці викладання української мови як іноземної, і на сьогодні маємо затвержені загальноосвітні стандарти та програми для загального володіння українською мовою, спроби створення тестів [2; 5; 6; 7], з'являються навчальні посібники і з певних рівнів володіння українською мовою, і різних аспектів. Проте на сьогодні кожен навчальний заклад України, в якому навчаються іноземні студенти, проводить моніторинг комунікативної компетенції української мови відповідно до своїх навчальних планів, тобто викладачі самостійно – відповідно до своїх знань, умінь та уподобань – створюють тести, щоб перевірити знання студентів, або віддають перевагу традиційним письмовим контрольним роботам та усному опитуванню. Це свідчить про нагальну потребу уніфікації і стандартизації лінгводидактичного контролю з УМІ як у межах освітнього простору України, так і в контексті європейського, ширше світового, досвіду мовного тестування.

Важливим етапом у процесі розроблення сертифікаційних тестів стало запровадження загальноосвітнього стандарту з УМІ, який може стати основою української державної системи тестування іноземних громадян з української мови, що передбачає державну сертифікацію, а також отримання документа, що засвідчує рівень україномовної комунікативної компетенції іноземців. Запропоновані та затвержені стандарти та програми створені відповідно до новітніх європейських стандартів із максимальним урахуванням роботи, що проводиться на кафедрі української та російської мов як іноземних Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та на інших кафедрах університетів України, що навчають української мови іноземних громадян, а також досвіду, накопиченого у практиці та теорії викладання української мови як іноземної. Ці матеріали можуть бути використані для створення підручників, навчальних комплексів, посібників, словників, для організації контролю та оцінки знань, передусім для тестування, оскільки вони містять основні параметри, за якими проводиться тестування, дають перелік інтенцій, ситуацій і тем із урахуванням сфер спілкування; мають опис вимог до рівнів загального володіння основними видами мовленнєвої

діяльності та опис мовного матеріалу відповідно до кожного рівня.

Так, наприклад, досягнення I середнього рівня володіння українською мовою дозволить іноземним громадянам задовольнити основні комунікативні потреби засобами української мови у сферах щоденного, соціально-культурного та частково офіційно-ділового спілкування. Цей рівень забезпечує необхідну мовну базу для вступу до вищих навчальних закладів України і навчання в одній аудиторії з носіями української мови, а також для спілкування з носіями української мови не тільки в умовах мовного середовища, а й поза ним. I середній рівень забезпечує також мінімально необхідну базу для здійснення таких видів діяльності, що не потребують професійного рівня володіння українською мовою. Набір мовних засобів, що забезпечують спілкування в зазначених сферах, обмежений відповідно до комунікативних потреб цього рівня. Іномовець повинен знати фонетичні та інтонаційні засоби української мови, основні словотвірні моделі, особливості морфологічних та синтаксичних одиниць та умови їх вживання; лексичний мінімум, який для цього рівня може вимірюватися у межах 2300–2700 лексичних одиниць, котрі є необхідними для комунікації в актуальних ситуаціях спілкування щоденної, соціально-культурної та частково офіційно-ділової сфери життя; основні правила мовленнєвої поведінки в типових ситуаціях щоденного та офіційно-ділового спілкування. Іномовець повинен уміти спілкуватися на актуальні для цього рівня теми у відповідних комунікативних ситуаціях та розв'язувати певні комунікативні завдання; репродукувати і продукувати тексти діалогічного й монологічного характеру в ситуаціях щоденного спілкування, соціально-культурної сфери життя та в основних офіційно-ділових ситуаціях; володіти усіма навичками мовленнєвої діяльності (читання, письмо, говоріння, аудіювання) відповідно до вимог, що висуваються на I середньому рівні; володіти навичками усного й письмового спілкування, які відповідають цьому рівню володіння українською мовою як іноземною [2; 5].

Висновки. Таким чином, уніфікована система визначення рівня володіння українською мовою як іноземною побудована з урахуванням мети її використання, навичок та вмінь у вживанні мовних засобів для реалізації певних тактик мовленнєвої поведінки в основних видах мовленнєвої діяльності, а сертифікаційні тести мають містити

завдання з читання, говоріння, аудіювання та письма відповідно до вимог. Знання з лексики і граматики можуть перевірятися як в окремому тесті, так і в завданнях з усіх видів мовленнєвої діяльності відповідно до обсягу програми певного рівня.

Перспективи подальших досліджень. Єдині програми та сертифікаційні тести дозволять урахувати ті вимоги, що впливають із мети забезпечення певного рівня володіння українською мовою, зможуть підвищити ефективність навчання та інтенсифікувати навчальний процес, а науково-методична робота, яку провадять лінгводидакти паралельно з навчальним процесом, дозволить їм відразу апробувати матеріали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Загальноосвітні стандарти з української мови як іноземної. Рівні А1-С1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>.
3. Кирейцева А.Н. Азбука тестирования. Практическое руководство для преподавателей РКИ / А.Н. Кирейцева. – СПб. : Златоуст, 2013. – 184 с.
4. Ковалев А.Б. Устный речевой тест как неотъемлемая часть системы определения уровня навыков и умений речевой деятельности (говорение) [Электронный ресурс] / А.Б. Ковалев, Е.Н. Краснянская // Мир русского слова и русское слово в мире. XI конгресс МАПРЯЛ. – Режим доступа : http://www.kto-rki.org/conf2007_krasnyanskaya.html.
5. Програми з української мови як іноземної : Початковий рівень (А1). Базовий рівень (А2). I середній рівень (В1). II середній рівень (В2). Професійний рівень (С1) / [Ніколаєва Н.С., Бондарєва Н.О., Дем'янюк А.А. Шевченко М.В., Самусенко О.М., Овдіюк В.В., Якубовська М.Ю.]. – Київ : Четверта хвиля, 2015.
6. Самусенко О.М. Сучасні пошуки методів викладання української мови як іноземної / О.М. Самусенко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2010. – № 31. – С. 245–249.
7. Тести з української мови як іноземної / [Абакумова Г.О., Бондарєва Н.О., Дідківська Л.П. та ін.]. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2006.
8. Ушакова Н.І. Про відповідність програм із мовної підготовки іноземних студентів європейським компетенціям володіння іноземною мовою / Н.І. Ушакова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – 2009. – № 14. – С. 225–235.

REFERENCES

- Abbakumova, H.O., Bondareva, N.O., Didkivska L.P. et al. (2006). *Testy z ukrayinskoï movy yak inozemnoi [Tests in Ukrainian as a foreign language]*. Kyiv: Kyivskiy universytet [in Ukrainian].
- Kireytseva, A.N. (2013). *Azbuka testirovaniya. Prakticheskoe rukovodstvo dlya prepodavateley RKI [Testing basics. Practical guide for teachers of Russian as a foreign language]*. Saint Petersburg.: Zlatoust [in Russian].
- Kovalev, A.B. and Krasnyanskaya, E.N. (2007). Ustniy rechevoy test kak neotyemlemaya chast sistemy opredeleniya urovnya navykov i umeniy rechevoy deyatelnosti (govorenie) [Verbal speaking test as an integrate part of assessing the skills and abilities level of verbal activity (speaking)]. *Mir russkogo slova i russkoe slovo v mire XI kongress MAPRJaL [The world of the Russian word and the Russian word in the world]*. [pdf], [online]. Available at: http://www.kto-rki.org/conf2007_krasnyanskaya.html.pdf [in Russian].
- Nikolaieva, N.S., Bondareva, N.O., Demianiuk, A.A., Shevchenko, M.V., Samusenko, O.M., Ovdiiuk, V.V. and Yakubovska, M.Y. (2013). *Prohramy z ukrayinskoï movy yak inozemnoi: Pochatkovyi riven (A1). Bazovyi riven (A2). I serednii riven (V1). II serednii riven (V2). Profesiyni riven (C1). [Programs on Ukrainian as a foreign language: Beginner level (A1). Elementary level (A2). I Intermediate level (B1). II Intermediate level (B2). Advanced level (C1)]*. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
- Samusenko, O. M. (2010). Suchasni poshuky metodiv vykladannia ukrayinskoï movy yak inozemnoi [The modern search for teaching methods of Ukrainian as a foreign language]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu [Language and conceptual world views]*. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, 31, pp. 245–249 [in Ukrainian].
- Ushakova, N.I. (2009). Pro vidpovidnist prohram iz movnoi pidhotovky inozemnykh studentiv yevropeïskym kompetentsiiam volodinnya inozemnoiu movoiu [About compliance of programs for language preparation of foreign students with European conception of foreign language proficiency]. *Vykladannya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi [Language teaching in higher education institutions at the present stage]*. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N.Karazina, 14, pp. 225–235 [in Ukrainian].
- Zahalnoosvitni standarty z ukrayinskoyi movy yak inozemnoi. Rivni A1-C1. [Comprehensive education standards in Ukrainian as a foreign language. Levels A1-C1 [pdf] [online] (n.d.) *old.mon.gov.ua*. Available at: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247.pdf> [in Ukrainian].
- Zahalnoyevropeyski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Common-European recommendations on language education: learning, teaching, evaluating] (2003). Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].